

УДК: 37. 013. 74 (436)

Л.Є. КУПЧИК

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У ШКІЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ АВСТРІЇ

Резюме. В статті розкрито проблему наступності в процесі вивчення іноземних мов в Австрії. Наголошено на ключових пунктах розвитку іншомовної освіти, зокрема на сприянні вивчення мови навчання, рідної мови, раннього вивчення іноземних мов, розробки стандартів, горизонтальній і вертикальній узгодженості.

Ключові слова: наступність, іншомовна освіта, раннє вивчення іноземних мов, горизонтальна узгодженість, вертикальна узгодженість.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство зазнає значних змін і соціокультурних трансформації, які не були відомі історії донині та які іменують глобалізаційними тенденціями. Болгарська філософ Є. Лавренцова наголошує, що основна значима тенденція глобалізації полягає у переході високорозвинених країн в економічному відношенні від індустріальних до пост- чи надіндустріальних, у яких пріоритетного значення набувають не виробництво товарів, а надання послуг і продукування знань, посилюючи вплив третинного сектору економіки, в результаті чого відбувається перетворення інформації в основний структуроформуючий і структуроцементуючий елемент суспільної організації [1, 36-37].

Різке збільшення кількості політичних, економічних, навчальних і культурних зв'язків і контактів між народами створює значну потребу у людях, здатних комунікувати іноземними мовами на новому якісному рівні. Рада Європи, з метою популяризації багатомовності, лінгвістичного і культурного розмаїття, запропонувала втілення трилінгвальної моделі формування шкільної мовної освіти європейських країн, сприяючи інтенсифікації досліджень у сфері організації вивчення декількох мов у навчальних закладах.

Австрія як місцерозташування Європейського центру мов (м. Грац), у якому беруть участь 33 країни, активно працює в напрямку просування організаційних та дидактичних інновацій у процесі навчання і викладання сучасних мов в системі шкільної і вищої освіти країн ЄС та Ради Європи. Як зазначають вітчизняні дослідники, створення асоціації лінгводидактики, фахово-дидактичних центрів при університетах, нових дослідницьких центрів з акцентом на плюрилінгвальність сприяють розробці сучасного методико-дидактичного інструментарію реалізації засад багатомовності у шкільній іншомовній освіті Австрії [3, 17], в розрізі якої все більше акцентують сьогодні на ключових питаннях організації неперервності й наступності як вагомих показників якісного вивчення мов, фокусуючи на аспекті вивчення мов протягом життя.

Аналіз останніх публікацій. Питання неперервності, наступності та шляхи їхньої імплементації у шкільній освіті відображено у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених та педагогів, як от А. Богуш, В. Редька, О. Пасічника, О. Савченко, М. Галлер (M. Haller), В. Саудана (V. Saudan), Е. Феттер (E. Vetter), Р. де Ціліа (R. de Cillia) та ін. Проте, на нашу думку, недостатньо вивченим у вітчизняному освітньому просторі є досвід організації неперервності шкільної іншомовної освіти у провідних європейських країнах, зокрема Австрії, що й слугує метою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняна вчена О.Я. Савченко детермінує наступність як «неперервний процес виховання, розвитку й навчання дитини» [2, 111] і зазначає, що «принцип наступності й перспективності навчально-виховного процесу потребує насамперед якнайточнішого врахування вихідного рівня готовності дітей не лише «на стиках» освітніх ланок, а й у межах кожного етапу» [2, 111].

Наступність у навчанні як дидактичний принцип розкриває загальну спрямованість і сутність головних компонентів процесу навчання, таких як цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання. Створення наступності в іншомовній освіті передбачає ряд заходів. В першу чергу, це – *володіння мовою навчання* (Bildungssprache / language of instruction), що впливає на успішне вивчення будь-якого предмету, так як мова є засобом мислення, навчання і порозуміння не лише у шкільному, але й у будь-якому іншому освітньому контексті.

Поряд з цим, для успішного неперервного розвитку особистості необхідною є індивідуальна багатомовність, яка, поряд з володінням мовою навчання, передбачає *знання і неперервний розвиток рідної мови* як частини багатомовного репертуару індивіда, його мовно-культурної біографії та ідентичності. Адже з погляду лінгводидактики рідну мову сьогодні вважають не генератором інтерференції, а основою, на якій базується вивчення усіх подальших мов. Таким чином, діяльність педагога не повинна обмежуватися лише передачею попередньо визначених знань (як правила чи факти), а залучати наявне соціальне, культурне й етнічне розмаїття школярів.

Вивчення рідної мови для дітей мігрантів вважається необхідною інвестицією у їхню багатомовну компетенцію, що підвищує їх шанси та виявляє позитивний суспільний ефект, якщо вони зберігають рідну мову і культуру, завершивши навчання у школі.

Аналіз діючих австрійських навчальних планів виявив, що сьогодні дві години рідної мови для дітей мігрантів є частиною шкільної пропозиції, яка охоплює 23 мови. Проте вивчення мов мігрантів є можливим і фінансується лише за умови наявності відповідної кількості учнів (12-15) з певної мови [5]. Уроки рідної мови можуть інтегрувати в основний навчальний процес або пропонувати паралельно, але за умови, що учні не пропускати основних уроків. У старшій школі такі заняття для найбільш поширених груп дітей мігрантів можуть бути включені у план обов'язкових предметів.

У школах Австрії іноземні мови вивчають, починаючи з молодшої ланки навчання. Варто зазначити, що їх обов'язкове вивчення було запроваджено з третього класу в розрізі однієї годин на тиждень ще в 1983/84 н. р. і Австрія зробила це однією з перших на теренах Європи. Починаючи з 2001 року, значно посилено увагу до іноземних мов, вивчення яких, починаючи з 2003/04 н. р., розпочинається в австрійській школі з першого класу. Перенесення іншомовної освіти на більш ранній етап означає як подовження тривалості вивчення іноземних мов, так і необхідність узгодження методики викладання з фізіологічними і психологічними особливостями учнів. З метою забезпечення *вертикальної узгодженості* важливим і дієвим засобом у цьому процесі вважають умілу й усвідомлену організацію перехідних етапів (*Nahtstellenproblematik*) та послідовність дидактичних принципів навчання.

Особливої уваги дослідників при аналізі іншомовної освіти заслуговують проблемні питання перехідних етапів, а саме: дитячий садок → початкова школа; початкова школа → основна школа/нова середня школа/загальноосвітня старша школа; нижня ланка → різні форми старшої школи. Завдання початкової ланки народної школи (*Volksschule*) в Австрії – надати учням (включаючи і тих, які розмовляють тим чи іншим діалектом) якомога кращого рівня знань мови навчання. Водночас *освітні стандарти* допомагають створити рівні умови при переході з середньої у старшу школу [8, 171-172].

Важливими і дієвими засобами забезпечення вертикальної узгодженості між початковою і середньою школою австрійські дослідники називають:

- високий ступінь неперервності між початковою і середньою школами;
- посилений обмін учителів початкової і інших типів шкіл та їхнє спільне підвищення кваліфікації;
- краще узгодження освітніх концепцій початкової і інших типів шкіл;
- залучення носіїв мови до викладання іноземної мови у початковій школі;
- ширший спектр пропозицій підвищення кваліфікації учителів початкової школи [6, 50].

Початок XXI століття в Австрії ознаменувався важливими змінами в області іншомовного навчання, які стосувалися корекції навчальних планів і їх узгодженості з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (ЗЄРМО), випробування Європейського мовного портфоліо (ЄМП) у школах і розробки «національного» бачення ЄМП для початкової школи (діти віком 6-10 рр.), середньої ланки (10-15 рр.) і молоді (15+). Усі національні мовні портфоліо укладалися з урахуванням педагогічних компонентів з залученням методу «міжкультурного навчання» та пройшли випробування й оцінювання по всій країні. Результати оцінювання допомагали розвитку стратегій запровадження мовного портфоліо в усій Австрії. ЗЄРМО та Європейське мовне портфоліо (ЄМП) є нині найважливішими інструментами забезпечення неперервності вивчення мов, особливо на перехідних етапах. ЗЄРМО пропонує вертикальну узгодженість для формування багатомовності, оскільки мови і культури розглядаються не розмежовано, а як складові багатомовної компетентності, яку можна розвивати протягом всього життя.

Окрім стандартного треступеневого ЄМП, шкільна міська управа міста Відня розробила разом з країнами-партнерами Угорщиною, Чехословаччиною і Словаччиною в рамках програми Центральноєвропейської регіональної мережі навчального обміну (CERNET – Central European Regional Network for Educational Transfer) ряд мовних портфоліо для регіонального застосування між Віднем, Братиславою, Брно і Гійором (Győr). Прикладом такого можна назвати «Центральноєвропейський мовний портфоліо» (CELP – Central European Language Portfolio), який випробували й оцінили в рамках програми Центральноєвропейської регіональної мережі навчального обміну. У 2002-2004 рр. Педагогічний Інститут Відня розробив мовне портфоліо для вищої ланки загальноосвітньої школи (15-18 років), акредитоване під номером 68.2005, яке передусім використовується у Відні [4, 432]. В Австрії експерти також розробили матеріали для учителів, полегшуючи використання портфоліо. Окрім цього, у 2005 році опубліковано портфоліо іншого типу, яке передбачає документування мовних знань і вмінь іммігрантів та шукачів політичного притулку в Австрії. Робота з портфоліо, як відомо, стимулює його користувачів розробляти цілі та стратегії входження на ринок праці.

Варто зауважити, що в Австрії активно розробляють еталонні тести (*benchmarks*) з іноземних мов. Процес стандартизації здійснюється під керівництвом Австрійського інституту освітніх досліджень (Austrian Institute of Educational Research) у тісній співпраці з Австрійським центром мовних компетенцій (Austrian Centre for Language Competence), центром мовного тестування (Language Testing Centre) при університеті Клагенфурта і Європейським центром сучасних мов Ради Європи у м. Грац [7, 200-201]. Стандарти, загалом, істотно вплинули на розвиток сучасної іншомовної курикули. Австрійська школа уже нині послуговується розробленими стандартами для англійської мови (2009 р.) та компетентнісним профілем рівня А2 для романських мов (французька, італійська та іспанська).

Центр мовного тестування є важливим для тестування компетенцій учнів по всій країні, розробляючи та імплементуючи тести для школярів, та значно впливає на розвиток освіти. Так, стандартний шкільний випускний екзамен (*standardisierte Reifeprüfung*) стимулює розвиток ідеї стандартизації, розширюючи її й серед вищих навчальних закладів, та впливає на університетську освіту, в розрізі якої міжуніверситетська робоча група розробляє еталонні тести для оцінювання мовних компетенцій англійських освітніх програм в університетах Австрії. Нині уже існують письмові еталонні тести з метою визначення вихідного рівня англомовних компетенцій бакалавра гуманітарних наук та розробляють нову шкалу оцінювання просунутого рівня компетенцій усного мовлення (рівень С1).

Горизонтальна узгодженість простежується у шкільних навчальних планах Австрії, аналіз яких

дозволив вітчизняним дослідникам виокремити наявність «чітко окреслених міжпредметних зв'язків, які використовуються в рамках проекту «Іноземна як робоча мова» [3, 16], що передбачає вивчення немовних предметів засобами іноземних мов, передусім англійської. Лінгводидакти Австрії [9] зазначають, що правильно організоване викладання немовних предметів сприяє більш усвідомленому розумінню, застосуванню мов і мовній рефлексії та виокремлюють ряд дидактичних моделей, застосування яких є можливим у лінгвістично неоднорідних класах на усіх немовних предметах та етапах навчання, а саме: літеральна дидактика (*literale Didaktik*), орієнтована на дію дидактика (*Prozeduren-orientierte Didaktik*), діалогічне навчання (*dialogisches Lernen*), нарративна дидактика (*narrative Didaktik*).

Висновки. Педагоги і лінгводидакти акцентують на важливості створення наступності й неперервності у шкільній іншомовній освіті з метою формування функціональної індивідуальної багатомовності й виокремлюють ряд підходів, що уможливають набуття учнями стратегій навчання мовам упродовж життя. Для цього важливими є знання мови навчання, сприяння вивченню рідної мови, створення освітніх стандартів, формування горизонтальної й вертикальної узгодженості в і за межами школи. У подальших розвідках варто зосередити увагу на аналізі ефективних методів неперервної іншомовної освіти та аналізу оптимального інструментарію оцінювання рівня володіння мовами у європейських країнах та виокремити шляхи їхньої реалізації в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лавренцова Е. Глобализация и ее проекции в сфере образования / Елена Лавренцова // Научные записки. – Выпуск 121. – Серия: Педагогические науки. Ч. 1. – Кировоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – С. 36-41.
2. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. / О.Я. Савченко. – [2-е вид.]. – К.: Грамота, 2013. – 504 с.
3. Тадеєва М.І. Удосконалення змісту сучасної шкільної іншомовної освіти в Австрії / М.І. Тадеєва, Л.С. Купчик // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2015. – Випуск 11 (54). – С. 14-18.
4. Abuja G. Europäisches Sprachenportfolio: Umsetzung gesamteuropäischer Zielsetzungen. Grundlagen und (inter-) nationale Entwicklungen / Gunther Abuja // Erziehung und Unterricht. – Mai/Juni 2007. – №5-6. – S. 428-433.
5. Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (BMUKK). Gesetzliche Grundlagen schulischer Maßnahmen für Schülerinnen mit anderen Erstsprachen als Deutsch. Gesetze und Verordnungen [Електронний ресурс] / BMUKK // Informationsblätter des Referats für Migration und Schule. – 2011. – 1. – Режим доступу: www.bmukk.gv.at/medienpool/6416/nr_1_11.pdf. – Назва з екрану.
6. Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. LEPP – Language Education Policy Profile (Austria). Länderbericht: Sprach- und Sprachunterrichtspolitik in Österreich [Електронний ресурс] / bm:ukk, bmw_f, ÖSZ. – Graz: bm:ukk&bmw_f, 2008. – 160 S. – Режим доступу: www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Austria_CountryReport_final_DE.pdf. – Назва з екрану.
7. Dalton-Puffer C. A Country in Focus. Research on language teaching and learning in Austria (2004-2009) / Christine Dalton-Puffer, Renate Faistauer, Eva Vetter // Language Teaching. – No. 44.2. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – P. 181-211.
8. de Cillia R. Englisch und...? Vorschulisches und schulisches Sprachenlernen in Österreich / Rudolf de Cillia, Michaela Haller // Sprachenpolitik in Österreich: Bestandaufnahme 2011 / Rudolf de Cillia, Eva Vetter (Hrsg.). – Frankfurt am Main: Lang, 2013. – S. 142-174.
9. Handbuch Sprachförderung im Fachunterricht in sprachlich heterogenen Klassen / [Schmölzer-Eibinger S., Dorner M., Langer E., Helten-Pacher M.-R.]. – Auflage 1. – Stuttgart: Fillibach bei Klett, 2013. – 169 S.

Л.Е. КУПЧИК. ВОЗМОЖНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ДИСКУРСЕ АВСТРИИ

Резюме. В статье раскрыта проблема преемственности в процессе изучения иностранных языков в Австрии. Выделены ключевые пункты развития иноязычного образования, в частности содействие в овладении языком обучения, родным языком, раннего изучения иностранных языков, разработки стандартов, горизонтальной и вертикальной согласованности.

Ключевые слова: преемственность, иноязычное образование, раннее изучение иностранных языков, горизонтальная согласованность, вертикальная согласованность.

L.YE. KUPCHUK. WAYS OF IMPLEMENTATION OF FOREIGN LANGUAGES LEARNING CONSISTENCY IN THE EDUCATIONAL DISCOURSE OF AUSTRIAN SCHOOLS

The summary. The article reveals the problem of consistency within foreign languages learning in Austria. The key points of foreign languages education development are stressed, namely promoting learning of language of instruction, of mother tongue, early foreign languages learning, standards development, horizontal and vertical consistency.

Key words: consistency, foreign languages education, early foreign language learning, horizontal consistency, vertical consistency.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. М.І. Тадеєва.

Одержано редакцією 22.04.2016 р.